

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.3.48>

TYPOWE SYTUACJE ŚLEDTCZE W DOCHODZENIU WYKROCZEŃ KARNYCH W DZIEDZINIE DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

Serhii Trach

kandydat nauk prawnych

*starszy wykładowca Katedry Postępowania Karnego Narodowej Akademii Spraw Wewnętrznych
(Kijów, Ukraina)*

ORCID: 0000-0002-7548-1027

serhiitrach@ukr.net

Adnotacja. W artykule udowodniono, że osobliwości popełniania wykroczeń karnych w dziedzinie działalności gospodarczej mają specyficzny wpływ na kształtowanie sytuacji śledczych na wstępnym etapie dochodzenia. Wynika to z metod, mechanizmu i technologii popełniania tych wykroczeń, co wynika z ich złożonego charakteru. Praca w wyodrębnionych typowych sytuacjach śledczych wstępnego i kolejnych etapów śledztwa ukierunkowana jest na ustalenie powiązań między przestępcami (organizator – wykonawca, organizator – pośrednik – wykonawca); zebranie informacji charakteryzujących tożsamość podejrzanego; ustalenie wszystkich epizodów działalności przestępczej każdego z podejrzanych; zebranie dowodów wystarczających do ścigania przestępców oraz określenie priorytetowych sposobów przeciwdziałania tej kategorii wykroczeń. Istotnym warunkiem skutecznej organizacji dochodzenia w każdej sytuacji śledczej jest wykorzystanie czynnika zaskoczenia w toku jawnych i niejawnych czynności procesowych.

Słowa kluczowe: sfera gospodarcza, wykroczenie karne, dochodzenie, postępowanie karne, wykrywanie, sytuacja.

TYPICAL INVESTIGATORS IN CRIMINAL INVESTIGATIONS OFFENSES IN THE FIELD OF ECONOMIC ACTIVITIES

Sergii Trach

*Doctor of Law senior lecturer of the Department of Criminal Procedure
of the National Academy of Internal Affairs (Kyiv, Ukraine)*

ORCID: 0000-0002-7548-1027

serhiitrach@ukr.net

Annotation. The article proves that the peculiarities of committing criminal offenses in the sphere of economic activity leave a specific imprint on the formation of investigative situations at the initial stage of the investigation. This is related to the methods, mechanism and technologies of committing these criminal offenses, which is caused by their complex nature. The work in selected typical investigative situations of the initial and subsequent stages of the investigation is aimed at establishing links between criminals (organizer – executor, organizer – intermediary – executor); collecting information characterizing the identity of the suspect; detection of all episodes of criminal activity of each of the suspects; collection of evidence base sufficient for prosecution of criminals and determination of priority ways of combating the specified category of criminal offenses. An important condition for the effective organization of an investigation in every investigative situation is the use of the factor of suddenness during public and private procedural actions.

Key words: economic sphere, criminal offense, investigation, criminal proceedings, detection, situation.

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ У РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сергій Трач

кандидат юридичних наук

*старший викладач кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ
(Київ, Україна)*

ORCID: 0000-0002-7548-1027

serhiitrach@ukr.net

Анотація. У статті доведено, що особливості вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності накладають специфічний відбиток на формування слідчих ситуацій початкового етапу розслідування. Це пов'язано зі способами, механізмом та технологіями вчинення цих кримінальних правопорушень, що зумовлено їх комплексним характером. Робота у виділених типових слідчих ситуаціях початкового та наступного етапу розслідування направлена на установлення зв'язків між злочинцями (організатор – виконавець, організатор – посередник – виконавець); збирання інформації, що характеризує особу підозрюваного; виявлення всіх епізодів злочинної діяльності кожного з підозрюваних; збирання доказової бази, достатньої для обвинувачення злочинців та визначення пріоритетних шляхів протидії вказаній категорії кримінальних правопорушень. Важливою умовою ефективного організації розслідування у кожній слідчій ситуації є використання фактору раптовості під час проведення гласних і негласних процесуальних дій.

Ключові слова: господарська сфера, кримінальне правопорушення, розслідування, кримінальне провадження, виявлення, ситуація.

Актуальність теми. Перш ніж перейти до самих слідчих ситуацій, варто розглянути їх місце у структурі елементів методики розслідування. Так, більшість криміналістів наголошують на тому, що завдання комплексної методики полягає у визначенні основних напрямів розслідування певного виду, групи кримінальних правопорушень, що стане основою розроблення алгоритму збирання доказів на рівні окремих видів кримінальних правопорушень. З інформаційної точки зору, методика є певною сукупністю знань, а в аспекті використання – певним алгоритмом дій, і на структуру методики впливає її функціональна спрямованість (Тищенко, 2002: 270).

Стан наукової розробленості. Наукове обґрунтування необхідності ситуаційного підходу в методиці розслідування злочинів відображено у працях В.П. Бахіна, В.Д. Гавла, О.Н. Колесніченка, М.А. Селіванова та інших вчених-криміналістів (Бахин, 1999; Селиванов, 1977). Останнім часом вивчались деякі аспекти слідчих ситуацій розслідування податкових злочинів (Александров, 2002; Задорожний, 2005).

Основний зміст. Розробка проблем початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень ведеться тривалий час, проте досі існує низка концептуальних і методологічних проблем щодо застосування ситуаційного підходу та використання цієї категорії.

Слід погодитись з позицією Г.А. Матусовського, який пропонує розглядати слідчу ситуацію у двох аспектах – внутрішньому (стан розслідування на певному етапі) та зовнішньому (сукупність зовнішніх умов розслідування) (Матусовський, 1998: 26). Етапи розслідування, на нашу думку, необхідно розуміти як підсистеми слідчих, оперативних-розшукових та інших дій, об'єднаних на підставі спільності вирішуваних за їх допомогою завдань, зумовлених стійкою повторюваністю типових слідчих ситуацій.

Тривалі дискусії дедалі породжують відому плутанину, а в низці випадків – суттєві суперечності щодо вирішення проблем слідчих ситуацій. На жаль, більшість запропонованих у літературі класифікацій слідчих ситуацій не дістали належного застосування на практиці через те, що вони мають занадто загальний і абстрактний характер, не враховують індивідуальних особливостей окремих видів злочинів та специфіку їх розслідування, а також не несуть конкретного інформаційного навантаження.

На наш погляд, важливе методологічне значення має розподіл слідчих ситуацій на типові (загальні) та конкретні (індивідуальні). Обидві категорії перебувають у діалектичному зв'язку, оскільки відображають різні сутнісні сторони одного явища. Типові слідчі ситуації, на думку В.К. Лисиченка та О.В. Батюка, є науковою категорією, розробленою на підставі вивчення слідчої практики. Тому вони не повинні розглядатись як складовий елемент реальної обстановки, у якій триває розслідування конкретного злочину. Типова ситуація стосовно процесу розслідування виконує орієнтовно-методичну функцію (Лисиченко, Батюк, 1990).

У різні часи в криміналістичній літературі були спроби розробити систему типових слідчих ситуацій стосовно розслідування окремих видів злочинів, у тому числі економічних. Різноманітні злочини у сфері економіки, на думку деяких авторів, у загальному вигляді утворюють три типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування. При цьому критерієм їх виділення є не лише обсяг та зміст вихідної інформації, а й поінформованість зацікавлених осіб про хід та результати слідства, а також можливості використання слідчим «фактору раптовості» (Багинський, 1999: 12).

Розслідування кримінальних правопорушень, у тому числі, у сфері господарської діяльності, відбувається під впливом факторів місця, часу його проведення, поведінки учасників кримінального провадження, наявності у розпорядженні слідчого (дознавача) відповідних засобів вирішення завдань досудового розслідування, протікання процесів суспільного життя, які тим чи іншим чином впливають на діяльність правоохоронних органів.

Так, для побудови концепції методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, і здійснення на практиці її рекомендацій важливого значення набувають типові слідчі ситуації. І це не випадково, оскільки саме вони становлять основу розроблення рекомендацій щодо висунення версій, обрання найбільш раціональної програми дій органів досудового розслідування, оптимальної системи проведення слідчих (розшукових) дій (СРД) тощо.

Водночас, ні кримінальне процесуальне право, ні криміналістика не можуть сформулювати наукові рекомендації, розраховані на кожну конкретну слідчу ситуацію. Може йтися лише про типові ситуації і найбільш оптимальні шляхи їх розв'язання. При цьому кожна конкретна слідча ситуація, незважаючи на її індивідуальність, неповторність та специфічність, становить різновид типової, і в цьому ключ до її глибинного пізнання (Ревенко, 2016).

Залежно від варіацій інформаційного наповнення на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності виділимо такі типові слідчі ситуації:

а) відомості про кримінальне правопорушення внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) за результатами розгляду заяви, повідомлення про вчинене кримінально-протиправне діяння, або після самостійного виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про його вчинення;

Відповідно, у такому випадку, керівним є положення ч. 4 ст. 22 КПК про те, що у випадках, передбачених КПК, повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення може здійснюватися (крім самого прокурора) слідчим за погодженням із прокурором (Дмитрів, 2013: 331).

б) відомості про кримінальне правопорушення внесено до ЄРДР на підставі матеріалів ОРД;

Така слідча ситуація з огляду на подальше досудове розслідування є найбільш сприятливою для слідчого, оскільки негласний характер перевірки дає змогу виявити широке коло обставин кримінально-протиправної діяльності у сфері господарській діяльності, а також припускає здійснення добре запланованого,

несподіваного для злочинців, одночасного вжиття серії оперативних заходів, ЄРДР та негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД). У таких випадках матеріали перевірки, зібрані оперативними працівниками, попередньо обговорюються зі слідчими та спеціалістами, зокрема, податківцями, що дозволяє розробити узгоджений план слідчо-оперативних заходів (Дмитрів, 2013: 331-223).

Відомості про кримінальне правопорушення у цих випадках вносяться до ЄРДР за матеріалами, зібраними працівниками оперативних служб під час оперативно-розшукових заходів, вжитих на підставі:

- повідомлень суб'єктів господарювання про виявлені випадки кримінальних правопорушень;
- заяв громадян про ці факти; результатів планових і позапланових оперативно-розшукових заходів під час оперативного обслуговування об'єктів фінансової системи (Дмитрів, 2013: 331).

в) відомості про кримінальне правопорушення внесено до ЄРДР на підставі матеріалів, зібраних за результатами проведення спеціальних перевірок або з інших гласних джерел;

Основними чинниками, що негативно впливають на розслідування у цій ситуації, є: відсутність раптовості, тобто суб'єкти кримінального правопорушення та заінтересовані особи, як правило, мають інформацію про об'єкти перевірки та виявлені факти порушень; значний розрив у часі з моменту вчинення кримінального провадження до його виявлення правоохоронними органами, що дозволяє злочинцям вжити заходів із учинення протидії, маскуванню слідів (Дмитрів, 2013: 332). Особливістю цієї ситуації є те, що вихідна інформація зібрана внаслідок проведення гласних перевірок заходів і міститься в матеріалах: документальної перевірки (податкової, банківської, ревізійної, в порядку митного контролю та ін.), під час якої виявлено ознаки кримінального правопорушення; внутрішнього службового розслідування чи документальної ревізії (перевірки), проведених суб'єктом господарювання (фінансовою установою, державним органом чи громадською організацією); судового розгляду позовів у порядку господарського судочинства, оприлюднених у пресі або інших офіційних джерелах.

г) відомості про кримінальне правопорушення внесено до ЄРДР під час розслідування інших протиправних діянь.

Практика діяльності правоохоронних органів свідчить, що ознаки кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності можуть бути виявлені під час розслідування інших кримінальних правопорушень. Зазначене може бути результатом здійснення документальних перевірок, слідчо-оперативних заходів, що визначає специфіку конкретної ситуації та впливає на обсяг і послідовність подальших дій (Дмитрів, 2013: 332).

Очевидно, кожній із зазначених типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, притаманна своя програма дій слідчого щодо виконання поставлених завдань.

Проведений аналіз дає підстави дійти висновку, що в основу типізації слідчих ситуацій початкового етапу досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності можуть бути покладені наступні критерії:

- джерело інформації про кримінальне правопорушення;
- обсяг та зміст даних, що лежать в основі відкриття кримінального провадження;
- визнання злочинцем своєї вини та бажання співпрацювати з органами досудового розслідування;
- кількість можливих співучасників кримінального правопорушення;

Зазначимо, що початковий етап розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, має на меті вирішення таких завдань:

- встановлення особи злочинця та інших причетних до вчиненого кримінального правопорушення осіб;
- збирання доказової інформації;
- встановлення кола свідків;

Відповідно, вся пошукова діяльність на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності заснована на сприйнятті слідчим картини події кримінального правопорушення (Беззубенко, 2021: 112–113).

Значний пласт кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, вчиняють у зв'язку з виконанням винуватими своїх професійних (службових) функцій у процесі ведення господарської діяльності, зокрема, щодо збереження/транспортування матеріалів, інструментів, техніки, здійснення контролю за якістю проведених робіт, проведення фінансових операцій тощо. Під час вирішення питання щодо того, чи є особа службовою, слід керуватися положеннями, викладеними в ч. 3 і 4 ст. 18, а також у пунктах 1 і 2 примітки до ст. 364 КК України та коментарями до них.

З метою підтвердження факту того, що підозрюваний насправді є службовою особою, під час проведення досудового розслідування необхідно опрацювати документи, які містять підтверджувальну інформацію стосовно суб'єкта кримінального правопорушення. Передусім, з метою встановлення спеціального суб'єкта кримінального правопорушення (у т.ч. службової особи підприємства, установи, організації тощо) необхідно звернути увагу на:

- протоколи зборів власників/акціонерів суб'єкта господарювання, відповідно до якого винувату особу призначено керівником;
- наказ, відповідно до якого особу прийнято на посаду керівника;
- довідку з Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України, у якій зазначено керівника, місце реєстрації вказаної особи, основний вид економічної діяльності;

- статут господарського суб'єкта, що затверджується загальними зборами власників, у якому зазначено зареєстрованого власника підприємства;
- наказ про звільнення особи з керівної посади (незалежно від причини звільнення);
- акти прийому-передачі документів приватного підприємства, які готуються в разі звільнення особи;
- протоколи загальних зборів, яким затверджено керівника (директора);
- свідоцтво про державну реєстрацію юридичної особи;
- розпорядження посадових осіб про призначення особи на керівну посаду;
- довідки про місце роботи та займану посаду;
- посадову інструкцію;
- правовстановлюючі документи.

1. Отже, розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності на початковому етапі зазвичай здійснюється за умов відсутності достатньої інформації як про подію вчиненого кримінального правопорушення, так і про злочинців, свідків тощо. Проте отримані таким чином відомості, як відомо, не завжди дозволяють зробити правильний висновок про наявність або відсутність у тому, що відбулося, ознак конкретного кримінального правопорушення (Погорецький, 2015; Глібоко, 2001, Воронін, 2019).

2. Момент початку наступного етапу може бути свого роду «плаваючим», так як початковий етап може закінчитися як з накопиченням достатньої для повідомлення про підозру інформації, так і раніше – коли для цього виникнуть необхідні умови. Зокрема, однією з таких умов може бути затримання підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, виявлення якого-небудь важливого доказу чи групи доказів. Проте, у будь-якому випадку, на наступному етапі розслідування встановлюються всі раніше не з'ясовані обставини вчиненого кримінального правопорушення, а також перевіряються та підкріплюються доказами вже отримані обставини (Воронін, 2019).

Що ж стосується типових слідчих ситуацій такого етапу розслідування, то вони виокремлюються залежно від отриманих даних на початковому етапі розслідування. Зокрема, доцільно виокремити такі типові слідчі ситуації наступного етапу розслідування:

- 1) не всі співучасники встановлені;
- 2) всі співучасники встановлені, їм повідомлено про підозру;
- 3) всі співучасники встановлені, але не всім повідомлено про підозру;
- 4) не всі співучасники встановлені, повідомлено про підозру тільки одному (виконавцеві чи посереднику).

Слід пам'ятати, що організоване злочинне угруповання, що спеціалізується на кримінальних правопорушеннях у сфері господарської діяльності, вимагає наявності корумпованих зв'язків, у тому числі в правоохоронних органах (особливо в нижчих ешелонах). Чим міцніше і впливовіша група, тим вона «авторитетніша», тим більше має корумпованих зв'язків, вище їх рівень. Тому, працюючи над розслідуванням таких кримінально-протиправних діянь, варто запобігти просочуванню інформації: у оперативній розробці повинні брати участь якомога менше людей; коло осіб, оповіщених про оперативну розробку, у тому числі що беруть участь в оперативних нарадах, має бути зведений до мінімуму; документи, що стосуються обставин кримінального провадження по можливості не розмножуються, а при необхідності копіюються особисто виконавцем в суворо обмеженій кількості екземплярів; перед співробітниками, що беруть участь в оперативних заходах, ставляться виключно локальні завдання, їх не слід ознайомлювати з ситуацією в цілому і загальною метою тактичної операції тощо. Важливою умовою ефективної організації розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності у таких умовах є використання фактору раптовості під час проведення комплексу НСРД, проведення яких логічно завершувати СРД. Особливо це стосується таких, що націлені на затримання злочинців. Спільна діяльність органів досудового розслідування повинна бути спрямована на виявлення та процесуальне закріплення доказів (Погорецький, 2015).

Враховуючи ті позиції, які займає підозрюваний чи підозрювані у кримінальному провадженні наявні наступні слідчі ситуації:

- всі підозрювані співпрацюють зі слідчим;
- підозрювані співпрацюють частково;
- підозрювані дають неправдиву інформацію;
- підозрювані відмовляються від співпраці;
- не всі підозрювані співпрацюють.

Саме тому, на цьому етапі досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, важливо вирішити такі тактичні завдання, як:

- установлення зв'язків між злочинцями (організатор – виконавець, організатор – посередник – виконавець);
- збирання інформації, що характеризує особу підозрюваного;
- виявлення всіх епізодів злочинної діяльності кожного з підозрюваних;

3. збирання доказової бази, достатньої для обвинувачення злочинців у вчиненні кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності та визначення пріоритетних шляхів протидії вказаній категорії кримінальних правопорушень (Черчукіна, Яковенко, 2010). Для виконання цих завдань можуть проводитися такі СРД, як повторні обшуки, допити, призначатися додаткові та повторні експертизи.

Тому, враховуючи ситуацію, що склалася, пропонується такий алгоритм дій слідчого при розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності на наступному етапі:

- 1) повторний допит підозрюваного;

- 2) одночасний допит двох чи більше раніше допитаних осіб;
- 3) клопотання про проведення ревізій;
- 4) проведення додаткових та повторних експертиз.

Проаналізувавши матеріали судової та слідчої практики розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, вбачається можливим виокремити типові тактичні операції. Зокрема, це «Збирання первинної інформації», «Встановлення очевидців», «Встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення» тощо.

Наприклад, у випадках порушення порядку та умов залучення коштів громадян, тактична операція «підтвердження факту кримінального правопорушення» має включати:

– вилучення та слідчий огляд документів, що стосуються ліцензійних умов провадження діяльності із залучення коштів установників управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю, а також підстав щодо проведення обумовлених в угоді будівельних робіт забудовником;

– проведення обшуків у місцях проживання та роботи осіб, які здійснювали реєстрацію (придбання) компанії управителя коштів, забудовника, підрядника з метою виявлення грошових коштів, товарноматеріальних цінностей та предметів, на які може бути накладений арешт;

– допити осіб, які проводили перевірки порядку залучення коштів для фінансування об'єктів будівництва, проведення будівельних робіт, керівників компанії управителів коштів, забудовників і підрядників (субпідрядників), нотаріусів, осіб, які відповідали за бухгалтерський облік, брали участь у проведенні будівельних робіт, перевезенні, охороні матеріалів тощо;

– проведення комплексу оперативно-розшукових заходів, спрямованих на встановлення місць зберігання коштів, у тому числі здобутих злочинним шляхом, встановлення та розшук свідків і можливих співучасників кримінального правопорушення;

– накладання арештів на майно, цінності, вклади осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, визнання в суді недійсними установчих документів та укладених угод;

– призначення додаткових документальних перевірок і судових експертиз (Чернявський, 2010).

Однією з важливих тактичних операцій є «перевірка алібі». Нерідко злочинці повідомляють органам досудового розслідування, що їх не було на місці події у той момент, коли вона трапилась, або вони не знали про сутність усіх господарських процесів, що відбувались за їх участі. До процесуальних заходів перевірки алібі входять: допити заявника з максимальною деталізацією його показань; допит осіб, які мали б бачити заявника у тому місці, де від нібито перебував (в офісі, у друзів, у магазині тощо); допит осіб, які могли б бачити заявника в місці (чи поряд з місцем) страхової події; відтворення обстановки й обставин події за участю «потерпілого»; упізнання заявника свідками; вилучення та огляд документів, які можуть зберігати сліди про перебування особи у певний час в певному місці (чеки, квитки тощо) (Юсупов, 2015).

Висновок. Необхідно зазначити, що особливістю тактичних операцій під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, які пов'язані із заволодінням майном держави є те, що ці провадження розпочинають лише за ініціативою державних контролюючих або правоохоронних органів за наслідками проведених перевірок. Як приклад, можна розглянути типові тактичні операції у провадженнях, що пов'язані з незаконним відшкодуванням ПДВ, шляхом проведення експортних операцій. Практика свідчить, що розслідування в зазначених випадках спрямоване на з'ясування чотирьох тактичних завдань, що мають пріоритетне значення для доказування умислу винних осіб:

1) підтвердження того, що товарно-матеріальні цінності, вказані у супровідних, бухгалтерських та інших документах, фактично не перетинали митний кордон України, а також походження експортованого (фактично під режим експорту поміщений інший товар або вартість товару завищена внаслідок штучного включення до числа посередників фіктивних фірм) – тактична операція «товар»;

2) встановлення обставин, що свідчать про джерело походження експортної виручки, тобто кошти, зараховані на рахунок фірми експортера, фактично не перераховані іноземним «покупцем» експортованого товару, а утворились унаслідок фінансової операції між банками кореспондентами, що характеризується як короткостроковий кредит – тактична операція «кошти»;

3) встановлення обставин, що свідчать про характер діяльності суб'єктів господарювання, включених як посередники при постачанні товарів (виконанні робіт, наданні послуг) до ланцюга формування податкового кредиту в експортній операції – тактична операція «фірма»;

4) встановлення обставин, що свідчать про обізнаність осіб, які склали та підписали податкову декларацію та інші бухгалтерські й фінансові документи, подані до податкових органів з метою відшкодування ПДВ; про невідповідність зазначених у них відомостей реальній дійсності; дані, що свідчать про корисний мотив цієї діяльності – тактична операція «особа».

Проведення у комплексі вказаних тактичних операцій дає змогу, зокрема, своєчасно встановити коло суб'єктів господарювання, які значаться в документах «постачальниками» товарів для фірм експортерів, і невідкладно перевірити пов'язані з цим обставини, спростувавши таким чином, за необхідності, можливі версії затриманих про «законність» проведених ними господарських операцій.

Список використаних джерел:

1. Александров И.В. Типичные следственные ситуации и оптимальные системы следственных действий в расследовании налоговых преступлений. *Правоведение*. 2002. № 6. С. 181–190.

2. Багинський В.З. Основні питання розслідування розкрадань (ст. 84, 86-1 КК України), які відбуваються в умовах економічних перетворень : автореф. дис...канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 1999. 20 с.
3. Бахин В.П. Криміналістическая методика: лекція. Київ, 1999. 24 с.
4. Беззубенко М.В. Основні методики розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. 2021 р. 224 с.
5. Воронін В.І. Розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв: дис...канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 202 с.
6. Глібок В.М. Криміналістика: підручник для студентів юрид. спец. вищих закладів освіти. Київ : Ін Юре, 2001.
7. Дмитрів Р.М. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування протидії законній господарській діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія : Юридична. 2013. Вип. 4. С. 329–337.
8. Задорожний О.С. Криміналістична характеристика ухилень від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів та основні положення їх розслідування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2005. 212 с.
9. Лисиченко В.К., Батюк О.В. Взаимосвязь следственной ситуации с тактикой производства следственных действий. *Криміналістика и судебная экспертиза*. 1990. Вып. 40. С. 23–29.
10. Матусовський Г.А. Ситуаційний підхід до розслідування злочинів. Криміналістична практика і методика розслідування злочинів. Харків : Право, 1998. 375 с.
11. Погорелький М.А. Початок досудового розслідування: окремі проблемні питання. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 93–103.
12. Ревенко О.І. Особливості початку досудового розслідування незаконного видобування вугілля. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 4. С. 263–267.
13. Селиванов Н.А. Криміналістические характеристики преступлений и следственные ситуации в методике расследования. *Социалистическая законность*. 1977. № 2. С. 56–59.
14. Тищенко В.В. Корыстно-насильственные преступления: криміналістический анализ : монографія. Одеса : Одес. нац. юрид. акад. 2002. 360 с.
15. Черечукіна Л.В., Яковенко М.О. Виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2013. 135 с.
16. Чернявський С.С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування: монографія. Київ : «ХайТек Прес», 2010. 624 с.
17. Юсупов В.В. Організація і тактика перевірки алібі у досудовому слідстві: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2005. 17 с.

References:

1. Aleksandrov, I.V. (2002). Tipichnye sledstvennye situatsii i optimal'nye sistemy sledstvennykh dejstvij v rassledovanii nalogovykh prestuplenij. *Pravovedenie*. № 6. pp. 181–190. [in Russian].
2. Bahynskiy, V.Z. (1999). Osnovni pytannia rozsliduvannia rozkradan (st. 84, 86-1 KK Ukrainy), yaki vidbuvaiutsia v umovakh ekonomichnykh peretvoren : avtoref. dys...kand. yuryd. nauk : 12.00.09. Kharkiv, 1999. 20 p. [in Ukrainian].
3. Bahin, V.P. (1999). Kriminalisticheskaja metodika: lekcija. Kiev, 24 p. [in Russian].
4. Bezzubenko, M.V. (2021). Osnovy metodyky rozsliduvannia ukhylen vid splaty yedynoho vnesku na zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia ta strakhovykh vneskiv na zahalnooboviazkove derzhavne pensiine strakhuvannia: dys. ...kand. yuryd. nauk: 12.00.09. Kyiv. 224 p. [in Ukrainian].
5. Voronin, V.I. (2019). Rozsliduvannia umysnykh vbyvstv, uchynenykh na zamovlennia z vykorystanniam vybukhovykh prystroiv: dys...kand. yuryd. nauk: 12.00.09. Kyiv. 202 p. [in Ukrainian].
6. Hlibko, V.M. (2001). Kryminalistyka: pidruchnyk dlia studentiv yuryd. spets. vyshchych zakladiv osvity. Kyiv : In Yure. [in Ukrainian].
7. Dmytriv, R.M. (2013). Typovi slidchi situatsii pochatkovoho etapu rozsliduvannia protydii zakonni hospodarskii diialnosti. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. Serii : Yurydychna. Vyp. 4. pp. 329–337. [in Ukrainian].
8. Zadorozhnyi, O.S. (2005). Kryminalistychna kharakterystyka ukhylen vid splaty podatkov, zboriv, inshykh oboviazkovykh platezhiv ta osnovni polozhennia yikh rozsliduvannia : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.09. Kharkiv, 212 p. [in Ukrainian].
9. Lysyuchenko, V.K., Batiuk, O.V. (1990). Vzaimosvjaz' sledstvennoj situatsii s taktikoj proizvodstva sledstvennykh dejstvij. *Kryminalistyka y sudebnaia ekspertyza*. Vyp. 40. pp. 23–29. [in Russian].
10. Matusovskiy, H.A. (1998). Sytuatsiinyi pidkhid do rozsliduvannia zlochyniv. Kryminalistychna praktyka i metodyka rozsliduvannia zlochyniv. Kharkiv : Pravo, 375 p. [in Ukrainian].
11. Pohoretskyi, M.A. (2015). Pochatok dosudovoho rozsliduvannia: okremi problemni pytannia. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva*. № 1. pp. 93–103. [in Ukrainian].
12. Revenko, O.I. (2016). Osoblyvosti pochatku dosudovoho rozsliduvannia nezakonnoho vydobuvannia vuhillia. *Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava*. Vyp. 4. pp. 263–267. [in Ukrainian].
13. Selivanov, N.A. (1977). Kriminalisticheskie karakteristiki prestuplenij i sledstvennye situatsii v metodike rassledovaniya. *Socialisticheskaja zakonnost'*. № 2. pp. 56–59. [in Russian].
14. Tishhenko, V.V. (2002). Korystno-nasil'stvennye prestupleniya: kriminalisticheskij analiz : monografija. Odessa : Odes. nac. jurid. akad. 360 p. [in Russian].
15. Cherechukina, L.V., Yakovenko, M.O. (2013). Vyiavlennia ta rozsliduvannia zlochyniv, poviazanykh z torhivleiu liudmy. Luhansk : RVV LDUVS im. E.O. Didorenka, 135 p. [in Ukrainian].
16. Cherniavskiy, S.S. (2010). Finansove shakhraistvo: metodolohichni zasady rozsliduvannia: monografija. Kyiv : «Khaitek Pres», 624 p. [in Ukrainian].
17. Iusupov, V.V. (2005). Orhanizatsiia i taktyka perevirky alibi u dosudovomu slidstvi: avtoref. dys... kand. yuryd. nauk: 12.00.09. Kyiv, 17 p. [in Ukrainian].